

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ТЕРМІНОЗНАВСТВА 50 – 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Марініч К. Ю.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

У роботі представлено етапи та аналіз розвитку українського термінознавства в радянські часи.

Ключові слова: термінознавство, словники, українська мова, термінологія.

Нація, як і окрема людина зокрема, не може існувати без мови. Рівень розвитку наукової мови впливає на інтелектуальний розвиток суспільства, свідчить про стан мовного самовиявлення народу. Формування наукової мови в Україні відбувалося за несприятливих умов, тому галузеві терміносистеми не розвивалися природно.

У 50-х роках ХХ століття спостерігається спроба відродження термінологічної лексикографії в Україні. Була створена Словникова комісія, завдання якої полягало у визначенні основних принципів складання словників, доборі спеціалістів-редакторів, а також у пильному контролі за їх працею й затвердженні словників до друку. До роботи було залучено фахівців різних галузей знань. Перекладні двомовні словники відображали термінологію технічної тематики: з гірничої справи, машинобудування, гідротехніки, електрорадіотехніки, зварювання, поліграфії і видавничої справи, металургії, швейного виробництва; науково-природничої тематики: з геології, географії, фізики, механіки, хімії, математики, ботаніки, анатомії; інших галузей: соціально-економічної лексики, сільського господарства, журналістики, лінгвістики, спорту.

У 1959–1979 роках було опубліковано 75 термінологічних лексикографічних видань, із них 22 тлумачні й тлумачно-перекладні словники, 14 довідників, 4 енциклопедії, 32 перекладні словники. Тлумачні словники цього періоду відтворюють поняттєво-термінологічний апарат винятково гуманітарної й природничої сфери: політики, філософії, юриспруденції, психології, атеїзму, математики, фізики, біології, сільського господарства, музики, нумізматики. Було створено енциклопедії бджільництва, садівництва, сільського господарства.

У 70-х роках переведено на російську мову всі спеціалізовані наукові журнали АН УРСР із природничих та технічних наук. Почався тотальний процес зросійщування вищої школи й науки. Як результат зросійщування й

двомовності викладання в школах і вищих навчальних закладах утворилася своєрідна «українсько-російська» мова й відповідна їй термінологія.

У більшості словників домінували засади «унормування великого шару лексики різних термінологічно-номенклатурних систем сучасної української літературної мови» на кшталт найменшого розходження з російськими науковими назвами. Так, українську науково-технічну мову заповнили іменники на **-ка**: *намотка, настройка, обмотка, підстройка, прокладка, розгортка, установка*, і под., а також покручі на зразок – *башимак, карман, полоса, шарикопідшипник, сиворотка, відрижка, відказ, казна, казначей* тощо; форми активних дієприкметників на **-ачий, -учий**: *генеруючий, крокуючий, модулюючий, приймаючий, несучий, регулюючий, розвиваючий, узагальнюючий* і под.; чужорідні слова *процент, еквівалент* та ін.

У тих нечисленних наукових текстах, що час від часу виходили українською мовою, та в шкільних підручниках термінологія зазнавала подальших змін. Навіть дисертації з проблем української термінології писали російською мовою.

80-ті роки позначені спадом спеціальної лексикографії. Назагал за десятиріччя вийшло у світ лише близько 20 видань здебільшого енциклопедично-довідкового типу. Про стан словникарської праці цього періоду красномовно свідчить те, що в Україні в окремі роки не було видано жодного словника спеціальної лексики. У цей період українською мовою не видавався жоден фаховий журнал, окрім гуманітарних і ботанічного, українською мовою не було написано жодного дисертаційного дослідження.

Праця українських учених не пропала марно. Вперше за всю історію українська термінологія була систематизована на наукових засадах. Відродження національного термінологічного генофонду продовжилося лише після прийняття в 1989 р. Закону про мови в УРСР і особливо після проголошення в 1991 р. незалежності України.

Література

1. Кияк Т. Проблеми тактики українського термінотворення / Тарас Кияк // Українська термінологія і сучасність : Матеріали II Всеукр. наук. конф. – К., 1997. – С. 19–23.
2. Комова М. Українська термінографія 1948–2002 : Бібліографічний покажчик / Марія Комова. – Л. : Ліга-Прес, 2003. – 112 с.
3. Ткач Л.М., Савченко С.В. Терміни документознавства: навч. посібник для студентів спеціальності 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. 2019. 12 с.